

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма Місцеве самоврядування
Спеціальність 281 Публічне управління та адміністрування
Ступінь вищої освіти Бакалавр

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

Тамара ЛОЗИНСЬКА

10 червня 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **«Забезпечення дієвості співпраці центрів комплектування та соціальної підтримки із територіальними громадами»**

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Іценко Андрій Ігорович

Керівник кваліфікаційної роботи

Тамара ЛОЗИНСЬКА

Полтава – 2024 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ ЦЕНТРІВ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ.....	6
1.1. Характеристика територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки у контексті їх взаємодії з територіальними громадами.....	6
1.2. Удосконалення нормативно правової бази і розширення форм співпраці.....	10
РОЗДІЛ 2 СУЧАСНИЙ СТАН СПІВПРАЦІ МІЖ ТЦК ТА СП І МІСЦЕВИМ САМОВРЯДУВАННЯМ.....	21
2.1. Завдання соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей.....	21
2.2. Можливості використання іноземного досвіду мобілізації в Україні.....	30
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	46

ВСТУП

Актуальність теми. У сьогоднішній, складний час для України який супроводжується війною, зростає потреба у покращенні та реформі співпраці ТЦК та СП із територіальними громадами для ефективнішої мобілізаційної політики держави для захисту нашої Батьківщини. Належна організація роботи між собою органу місцевого самоврядування та державного органу це шлях до покращення різноманітних аспектів, які стосуються цієї співпраці, життя громадян та їхню безпеку. В умовах воєнного стану потрібно зрозуміти які є недоліки в законодавстві України та те як воно пристосовано до війни, покращити та реформувати його потрібно так швидко як тільки можна адже від цього залежить подальше існування України як суверенної та незалежної держави.

Керування взаємодією між ТЦК та СП із територіальними громадами є однією із основ обороноздатності України. Досягнення високого рівня ефективності праці можливе завдяки реформам у законі та самих структурах, покращення умов роботи між цими органами та виправлення помилок. Взаємодія охоплює між собою мобілізаційну політику, обороноздатність певних регіонів та проінформування громадян в певних питаннях. Крім того, ця співпраця має бути спрямована на покращення умов життя громадян в певній мірі.

Співпраця ТЦК та СП із територіальними громадами потрібне для покращення ефективності регіону в умовах війни.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота: «Забезпечення дієвості співпраці центрів комплектування та соціальної підтримки із територіальними громадами» виконувалася в межах теми науково-дослідної роботи кафедри публічного управління та адміністрування «Формування ефективної системи публічного управління в Україні».

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-методичних

засад співпраці ТЦК та СП із місцевим самоврядуванням та вироблення практичних рекомендацій щодо підвищення її ефективності. Досягнення мети забезпечувалося виконанням таких завдань:

- надати характеристику територіальним центрам комплектування та соціальної підтримки;
- розкрити сутність взаємодії територіальних громад та ТЦК та СП в умовах війни;
- систематизувати нормативно-правові положення щодо співпраці територіальних громад та ТЦК;
- визначити завдання соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей;
- надати рекомендації щодо можливостей використання іноземного досвіду мобілізації в Україні.

Об’єктом дослідження є теоретичні та прикладні основи публічного управління у період дії воєнного стану.

Предметом дослідження є співпраця центрів комплектування та соціальної підтримки із територіальними громадами.

Методи досліджень. У процесі досягнення поставленої мети та вирішення поставлених завдань використовувалася сучасна дослідницька методологія, у рамках якої знайшла застосування сукупність загальних та спеціальних методів наукового пошуку, зокрема: *аналізу і синтезу* використано для формулювання висновків і розроблення загальних пропозицій. *Монографічний* метод використовувався для систематизації та узагальнення наукових поглядів щодо специфіку співпраці місцевого самоврядування та ТЦК. Для аналізу співпраці ТЦК та СП із органами місцевого самоврядування було використано метод *компаративного аналізу*. Для пояснення змісту таких понять, як «мобілізаційна політика», «взаємодія ТЦК та СП із ТГ», «робота під час воєнного стану» використано метод узагальнення.

Інформаційна база. Інформаційну основу дослідження склала

сукупність інформаційних ресурсів, а саме: нормативно-правові акти України щодо воєнного стану, ТЦК та СП, місцевого самоврядування; наукові статті з питань та проблематики мобілізаційної політики, іноземного досвіду мобілізації; інтернет-ресурси; інформація офіційних сайтів ТЦК і місцевих рад; результати емпіричних досліджень автора.

Практична значущість отриманих результатів полягає у виробленні практичних рекомендацій щодо удосконалення співробітництва ТЦК та СП і територіальних громад під час воєнного стану на основі поліпшення його організаційного та ресурсного забезпечення, розвитку форм взаємодії органу місцевого самоврядування та ТЦК та СП з громадськістю в контексті покращення мобілізаційної політики та поінформованості громадян.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були опубліковані тези в збірниках конференцій (Додаток А):

1. Іценко А. І. Заходи заохочення за сумлінне виконання трудових обов'язків у сфері публічного адміністрування. *Місьцеве самоврядування в Україні: теорія та практика*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Полтава, 07 грудня 2022 року /за заг. ред. Т. М. Лозинської, О. В. Дорофєєва, Н. Л. Панасенко. Полтава: ПДАУ, 2022. С. 12-14. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/2908/zbirnykkonferenciyimiscevesamovryaduvannya2022.pdf>

2. Іценко А. І. Удосконалення діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) в Україні. *Матеріали науково-практичної конференції за підсумками проходження здобувачами вищої освіти виробничих практик*. Випуск 17. Полтава: ПДАУ, 2024. С. 258-260.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота викладена на 41 сторінці, складається зі вступу, 2 розділів, висновків, списку використаних джерел, який включає 32 найменування, містить 3 таблиці і 1 додаток.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СПІВПРАЦІ ЦЕНТРІВ КОМПЛЕКТУВАННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ІЗ ТЕРИТОРІАЛЬНИМИ ГРОМАДАМИ

1.1. Характеристика територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки у контексті їх взаємодії з територіальними громадами

Вивченню проблематики взаємодії між територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та САП) і територіальними громадами (ТГ) завжди передуює визначення сутності відповідних інститутів, окреслення їх функцій, встановлення ефективності та результативності діяльності.

Характеристика ТЦК та САП, які в умовах воєнного стану складають інституційну основу мобілізаційного механізму держави, визначається, насамперед, нормами законодавства і підзаконних актів, з огляду на те, що ці центри стають важливою складовою системи обороноздатності країни. Загальна характеристика ТЦК та САП визначена Положенням про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки [1] і наведена в табл. 1.1.

Центри комплектування та соціальної підтримки в Україні є органами військового управління, які забезпечують чітке виконання чинного законодавства щодо питань військового обов'язку і військової служби, мобілізації та підготовки населення до військової служби. Вони утворюються в містах, районах у містах, районах, областях, місті Києві та Севастополі, Автономній Республіці Крим, у залежності від обсягу роботи в обліковій, призовній та мобілізаційній сферах [2]. Діяльність ТЦК та САП регулюється законодавством України, зокрема актами Президента України, Постановами Кабінету Міністрів України, Наказами Головнокомандувача Збройних Сил

України, Міністра оборони, генерального штабу Збройних Сил та іншими нормативно-правовими актами, які мають узгоджуватися між собою, а порушення норм, встановлених законодавством України, є недопустимим та карається відповідно до законів України.

Таблиця 1.1

Загальна характеристика територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки

Характеристики	Визначення Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки
1. Статус	Юридичні особи публічного права
2. Функціональна спрямованість	Органи військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації.
3. Підстави для виконання функцій	Конституція та закони України, акти Президента України, постанови Верховної Ради України, акти Кабінету Міністрів України, накази та директиви Верховного Головнокомандувача Збройних Сил, Міноборони, Міністра оборони, Головнокомандувача Збройних Сил, Генерального штабу Збройних Сил, інші нормативно-правові акти.
4. Безпосереднє керівництво	Оперативні командування, а загальне - Командування Сухопутних військ Збройних Сил.
5. Взаємодія з органами державної влади та органами місцевого самоврядування	Місцеві держадміністрації, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації незалежно від підпорядкування і форми власності сприяють ТЦК у виконанні покладених на них завдань, зокрема в залученні громадян до військової служби, виконують інші функції, пов'язані з мобілізацією людських і транспортних ресурсів.
6. Затвердження штатного розпису	Начальник Генерального штабу Збройних Сил.
7. Регулювання трудових відносин	Закони України: "Про військовий обов'язок і військову службу"; "Про державну службу"; Кодексом законів про працю України.

Джерело: складено автором за [1].

Безпосереднє керівництво та контроль діяльності ТЦК та САП на місцях здійснює відповідне оперативне командування, але загальне управління належить Командуванню Сухопутних військ Збройних Сил України, яке узгоджує основні питання діяльності ТЦК та САП з відповідними структурними підрозділами Генерального штабу Збройних Сил та Міністерства оборони. З метою забезпечення ефективності та

результативності функціонування ТЦК та САП, здійснюється перевірка стану мобілізаційної готовності, відповідності службової діяльності структурних підрозділів ТЦК та САП чинному законодавству України.

Базовими функціями та головною метою діяльності ТЦК та САП є виконання норм законодавства з питань мобілізації та мобілізаційної підготовки, зокрема реалізація державної політики щодо виконання військового обов'язку та проходження військової служби, яка включає в себе [1]:

- забезпечення виконання законодавства України щодо військового обов'язку;
- керівництво військовим обліком призовників, військовозобов'язаних та резервістів на території району;
- відповідальність та контроль за веденням військового обліку в місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування;
- ведення Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів;
- комплектування Збройних Сил України та інших військових формувань: проведення певних заходів приписки громадян до призовних дільниць, організація і проведення призову громадян на строкову військову службу, відбір кандидатури для прийняття на військову службу за контрактом, сприяння у відборі громадян для надання проходження служби у військовому резерві Збройних Сил;
- забезпечення мобілізаційної готовності: розроблення та здійснення заходів щодо мобілізаційної підготовки та проведення мобілізації людських та транспортних ресурсів.

Звернемо увагу на те, що всі функції, покладені на ТЦК та САП, мають виконуватися ними на основі тісної взаємодії з місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Територіальні громади, із запровадженням воєнного стану, отримали додаткові обов'язки та завдання щодо налагодження співпраці з військовими адміністраціями та ТЦК та САП,

вимушені в рамках чинного законодавства узгоджувати з ними роботу місцевих рад, що обумовлено специфікою воєнного часу та потребами оборони країни. Органи місцевого самоврядування у період дії режиму воєнного стану також виконують додаткові функції, пов'язані із організацією виконання робіт, не характерних для мирного часу, таких як: обстеження пошкоджених під час обстрілів об'єктів житлової та соціальної інфраструктури, виконання демонтажу аварійних об'єктів, розміщення населення, яке втратило житло, та інші заходи, спрямовані на мінімізацію загроз для місцевих мешканців [3].

Зараз проходить громадське обговорення і юридичну експертизу Законопроект № 10378 [4], яким передбачено розширення повноважень сільських, селищних, міських рад, а саме:

- забезпечення організації призову – направлення на проходження базової військової служби, підготовки молоді до військової служби;
- сприяння в організації навчальних (перевірочних) та спеціальних військових зборів, доведення до населення розпоряджень про проведення заходів мобілізації чи виклик військовозобов'язаних та резервістів;
- забезпечення ведення персонально-первинного військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів, забезпечення бронювання військовозобов'язаних;
- оповіщення під час мобілізації і забезпечення прибуття мобілізованих, техніки на збірні пункти та у військові частини, шляхом вжиття інформаційних та організаційно-технічних заходів;
- забезпечення планування та проведення мобілізаційної підготовки, заходів мобілізації та демобілізації на території відповідних населених пунктів.

Проте, юристи громадської організації (ГО) «Юридична сотня» зазначають, що «...звільнення з військової служби здійснюється відповідним військовим формуванням, де особа проходить військову службу, тому є незрозумілим розширення компетенції органів місцевого самоврядування

щодо питання демобілізації» [5]. Також, на їх думку, не зрозумілим залишається питання, яким чином органи місцевого самоврядування будуть вирішувати питання демобілізації – за місцем проживання чи за місцем проходження військової служби. Крім того, окремі пропозиції щодо удосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування і ТЦТ та СП розробляються також центральними органами виконавчої влади. Так, Міністерство економіки України з метою забезпечення взаємоузгодженої роботи державних, місцевих органів, підприємств з ТЦК та СП пропонує [6]:

1) організувати співпрацю з ТЦК та СП за місцем розташування відповідного органу влади щодо термінів оформлення та/або переоформлення бронювання військовозобов'язаних відповідно до Порядку;

2) військовозобов'язаним, які під час дії воєнного стану набули право на відстрочку, які підлягають бронюванню на період мобілізації та на воєнний час, оформити Посвідчення та Повідомлення про зарахування військовозобов'язаного на спеціальний військовий облік.

Слід наголосити, що армії будь-яких країн не здатні забезпечувати оборону держави від зовнішньої агресії без потужної підтримки тилу та активної допомоги з боку територіальних громад. Військові формування в умовах війни мають вибудовувати систематичну взаємодію з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, центрами безоплатної правової допомоги, громадськими організаціями, зокрема волонтерськими, та засобами масової інформації для створення належних умов, необхідних для виконання Збройними Силами України покладених на них завдань.

1.2. Удосконалення нормативно правової бази і розширення форм співпраці

Конституція України є фундаментом правової системи країни, на її основі прийняті основні закони щодо державного устрою, органів державної

влади, державного управління та місцевого самоврядування, взаємовідносин в системі публічної влади. Конституція також відіграла вирішальну роль у забезпеченні державного суверенітету, демократизації українського суспільства, формуванні та розвитку інститутів громадянського суспільства, лібералізації економіки. Виходячи з норм Конституції формувалося і законодавство щодо специфіки публічного управління в умовах дії режиму воєнного стану.

У забезпеченні обороноздатності країни важливу роль відіграє співпраця між територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки (ТЦК) та органами місцевого самоврядування в Україні. Ця співпраця має багатогранний характер і включає сукупність заходів, які не можливо реалізувати лише одним із суб'єктів такої взаємодії. Основним завданням співпраці є подолання проблем, які з'явилися під час війни та забезпечення функціонування публічної влади на цих територіях [2] (табл. 1.2).

Якщо в більш детально розглядати значення співпраці за окремими напрямками, то можна зробити ряд висновків:

- співпраця ТЦК з органами місцевого самоврядування щодо мобілізаційних заходів є особливо актуальною в умовах воєнного стану. ТЦК спільно з органами місцевого самоврядування реалізують повноваження, спрямовані на виконання мобілізаційних завдань;
- ТЦК спільно з органами місцевого самоврядування виконують завдання щодо ведення військового обліку. Ця співпраця гарантує повноту та достовірність даних про військовозобов'язаних;
- співпраця ТЦК з органами місцевого самоврядування у питаннях допризовної підготовки дає можливість забезпечити якісну підготовку молоді до служби у Збройних Силах України;
- ТЦК спільно з органами місцевого самоврядування вживають заходів для соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей;
- співпраця щодо патріотичного виховання молоді сприяє формуванню

у молоді готовності до захисту суверенітету України.

Слід відмітити, що попри передбачення та наявність взаємодії між органами місцевого самоврядування та ТЦК при виконанні повноважень і функцій, обумовлених обставинами воєнного часу, в цілому органи місцевого самоврядування не були готові до повномасштабного вторгнення

Таблиця 1.2

Характеристика співпраці ТЦК та СП з місцевим самоврядуванням

Предмет співпраці	Мета співпраці	Зміст співпраці
Мобілізація	Сприяння ТЦК у проведенні мобілізаційних заходів	Розміщення інформаційних матеріалів про мобілізацію; Сприяння у врученні повісток; Проведення роз'яснювальної роботи серед населення.
Військово-облікова робота	Сприяння ТЦК у веденні військового обліку	Надання приміщень для роботи ТЦК; Сприяння у проведенні звірок військовозобов'язаних; Надання інформації про військовозобов'язаних.
Допризовна підготовка	Сприяння ТЦК у проведенні допризовної підготовки	Сприяння у створенні та роботі навчально-курсних комбінатів; Надання приміщень для проведення занять; Сприяння у проведенні військово-спортивних змагань.
Соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей	Сприяння ТЦК у наданні соціального захисту військовослужбовцям та членам їх сімей	Надання матеріальної допомоги; Сприяння у працевлаштуванні; Надання пільг у сфері ЖКГ; Організація оздоровлення та відпочинку.
Патріотичне виховання	Сприяння ТЦК у проведенні патріотичного виховання молоді	Сприяння у проведенні урочистих заходів; Організація зустріч з ветеранами; Проведення просвітницької роботи.

Джерело: складено автором за [10].

І. Коліушко зазначає, що «...наша країна була слабо готова до повноцінної війни. Мобілізаційні плани, які мали б прописати у кожному органі місцевого самоврядування та на кожному підприємстві згідно зі законом «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», переважно так і не довели до виконавців, а тому вони й не спрацювали» [11].

Воєнний стан – це особливий правовий режим, який вводиться в Україні

або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України та її територіальній цілісності. Він передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки. Умови воєнного стану дозволяють обмежувати дотримання окремих конституційних прав і свобод громадян. Стан війни – це офіційний статус, який може бути оголошений Верховною Радою України за поданням Президента. Він передбачає укладення миру та використання Збройних Сил України. Однак визначення терміну «воєнний час» у законодавстві відсутнє, а воєнний стан в Україні, який було запроваджено 24 лютого 2022 року на три місяці, регулярно продовжують. Також введені певні обмеження конституційних прав і свобод згідно з Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 [12] (табл. 1.3).

Важливим кроком до вдосконалення співробітництва та комунікації між органами місцевого самоврядування та ТЦК є унормування організаційних, правових і фінансових питань відповідної взаємодії. Для налагодження співпраці між різними суб'єктами публічного управління під час дії воєнного стану важливо також забезпечити ефективну комунікацію між різними рівнями влади, для чого необхідно здійснити ряд важливих заходів:

1) забезпечити чітку координацію між військовим командуванням, правоохоронними органами, органами місцевого самоврядування, органами державної влади та іншими державними структурами, що допоможе уникнути дублювання функцій та забезпечить швидке реагування на загрози;

2) створити механізми для оперативного обміну інформацією між різними рівнями влади. Це дозволить вчасно реагувати на зміни ситуації та координувати дії;

3) вдосконалити механізми контролю за використанням ресурсів під час воєнного стану з метою запобігання корупції та забезпечення прозорості

прийняття рішень і відповідальності;

4) забезпечити підготовку державних службовців, військовослужбовців та інших працівників державних органів до дій під час воєнного стану, що включає навчання з питань безпеки, комунікації та співпраці;

5) сприяти залученню громадськості до прийняття рішень та контролю за діяльністю державних органів під час воєнного стану.

Умови воєнного стану і обмеження конституційних прав і свобод фізичних та юридичних осіб не надто вплинули на рівень довіри населення до місцевої влади, який протягом останніх двох років зберігається на рівні 50%, що свідчить про виконання органами місцевого самоврядування своїх функцій по відношенню до задоволення потреб громадян.

Таблиця 1.3

**Обмеження конституційних прав і свобод фізичних осіб під час дії
режиму воєнного стану**

Обмеження	Нормативно-правовий документ, яким введено обмеження	Статті Конституції України, яких торкається обмеження
1	2	3
1. Запровадження трудової повинності для окремих категорій працездатних осіб	Постанова Кабінету Міністрів України від 13.07.2011 № 753 [13]	Стаття 43. Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується
2. Запровадження комендантської години	Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII [10]	Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом
3. Встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, інших осіб, а також руху транспортних засобів	«—«	«—«
4. Перевірка документів в осіб, проведення огляду речей, транспортних засобів, багажу та	Постанова Кабінету Міністрів України	«—«

Продовження табл. 3.1

1	2	3
вантажів, службових приміщень і житла громадян	від 23.12.2021 №1456 [14]	
5. Встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан	Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII [10]	Стаття 33. Кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом
6. Заборона торгівлі алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі, а також зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами	«—»	Стаття 42. Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом
7. Запровадження у разі необхідності нормованого забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами	«—»	Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України
8. Встановлення для фізичних і юридичних осіб військово-квартирної повинності з розквартирування військово-службовців, осіб рядового і начальницького складу правоохоронних органів, особового складу служби цивільного захисту, евакуйованого населення та розміщення військових частин, підрозділів і установ	«—»	Стаття 30. Кожному гарантується недоторканність житла; Стаття 41. Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності
9. Проведення евакуації населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, згідно з переліком, що затверджується Кабінетом Міністрів України	«—»	Стаття 32. Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України

Джерело: складено автором за [10; 12; 13; 14].

Місцева влада у взаємодії з місцевим населенням активно підтримує військових і цивільних, які постраждали від війни, зокрема забезпечує

розміщення внутрішніх переселенців, реабілітацію військових, створення продовольчих резервів, діяльність переміщених із зони бойових дій підприємств. Взаємодія органів місцевого самоврядування, населення, представників військових структур, зокрема ТЦК є основою збереження державності та керованості соціально-економічними процесами. Така взаємодія зберігається та розвивається, навіть не зважаючи на обмеження повноважень місцевої влади, введених законодавством про воєнний стан, необхідних для забезпечення оборони населених пунктів. Слід розуміти, що місцеві ради всіх рівнів є представницькими органами влади, які максимально сприяють розв'язанню безпекових питань, вони є партнерами воєнних адміністрацій в питаннях захисту держави, а головне – саме органи місцевого самоврядування забезпечують дієву допомогу щодо мобілізації громадськості задля досягнення перемоги.

Разом із цим, обмеження бюджетних повноважень місцевих рад, уведене Постановою Кабінету Міністрів від 11.03.2022 р., стосувалося не тільки обласних і районних рад, які опинилися під окупацією чи в зоні військових дій, але і усіх інших рад, які знаходяться в тилу [15]. З цього часу обласними та районними бюджетами по всій Україні розпоряджаються місцеві державні адміністрації, що не завжди є доцільним, оскільки місцевим радам поступово надають більше повноважень, пов'язаних з виконанням функцій оборони, військового обліку та мобілізації. Так, проектом Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих питань мобілізації, військового обліку та проходження військової служби [4] передбачено розширення повноважень сільських, селищних, міських рад щодо забезпечення організації призову, а саме:

- направлення на проходження базової військової служби та підготовка молоді до військової служби;

- сприяння в організації військових зборів, доведення до населення розпоряджень про проведення мобілізації, організація збору військовозобов'язаних та резервістів за викликом ТЦК;

- забезпечення ведення первинного військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів та бронювання військовозобов'язаних;
- проведення організаційно-технічних заходів для забезпечення явки мобілізованих та прибуття техніки у військові частини;
- планування заходів мобілізації та демобілізації на території відповідних населених пунктів.

Однак, слід зауважити, що звільнення з військової служби, згідно чинного законодавства, може здійснюватися лише військовим керівництвом підрозділу, де певна особа проходить військову службу, тому відповідне розширення повноважень органів місцевого самоврядування вимагає внесення змін до сукупності нормативно-правових документів, якими регулюється проходження військової служби. Органи місцевого самоврядування, до того ж, не можуть самостійно вирішувати питання проведення демобілізації: за місцем проживання чи проходження військової служби. У зв'язку з цим виникає необхідність нормативного врегулювання фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування для виконання ними цих повноважень. Покладання на ОМС обов'язку подавати до ТЦК списки призовників для взяття на військовий облік і створювати комісії для взяття призовників на військовий облік не передбачає застосування заходів впливу на призовника у випадку ігнорування ним необхідності постановки на військовий облік. ОМС не має законних важелів впливу щодо «ухилянтів».

Передбачувані та вже існуючі вимоги законодавства [16; 17; 18; 19] щодо бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час та забезпечення виконання громадянами України військового обов'язку і дотриманням ними встановлених правил військового обліку обумовлюють необхідність розроблення територіальними громадами комплексу заходів, спрямованих на виконання норм нормативно-правових актів, які мають реалізовуватися у тісній співпраці з ТЦК. До таких заходів слід віднести:

- створення комісій з перевірки стану військового обліку в державних органах, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та

організаціях, розташованих в межах конкретної територіальної громади;

- організацію підвищення кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування, відповідальних за організацію та ведення військового обліку призовників і військовозобов'язаних;

- створити систему моніторингу облікових даних призовників і військовозобов'язаних державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій в межах конкретної територіальної громади;

- забезпечити ведення персонального військового обліку призовників і військовозобов'язаних, які працюють в виконавчому комітеті місцевої ради, відповідно до вимог законодавства з військового обліку;

- надавати інформацію територіального центру комплектування та соціальної підтримки про реєстрацію, ліквідацію підприємств, установ та організацій, розташованих у територіальній громаді, та про реєстрацію (зняття з реєстрації) призовників і військовозобов'язаних.

Запровадження режиму воєнного стану в Україні не тягне за собою необхідності згортання місцевого самоврядування. Органи місцевого самоврядування (за виключенням тих, які перебувають на окупованих територіях) співпрацюють з військовими адміністраціями та ТЦК, погоджуючи з ними виконання окремих повноважень, зокрема і тих, що стосуються примусового відчуження майна у воєнний період. Трансформації функціональної та організаційної основи місцевого самоврядування, які спостерігаються протягом останніх двох років, свідчать, що інститут місцевого самоврядування продовжує функціонувати та розвиватися, а отже демонструє свою ефективність. Територіальні громади та місцеві ради налагоджують більш тісну взаємодію з органами державної влади, представниками бізнесу, військового командування та інститутами громадянського суспільства, що сприяє швидкому та результативному розв'язанню проблем, які виникають в громадах.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН СПІВПРАЦІ МІЖ ТЦК ТА СП І МІСЦЕВИМ САМОВРЯДУВАННЯМ

2.1. Завдання соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей

Актуальність завдання соціально-правового захисту військовослужбовців та членів їх сімей зумовлена складною ситуацією організації та здійснення соціальної роботи з українськими військовослужбовцями. Військова соціальна робота є одночасно і новим, і досить давнім явищем. Як і цивільне населення, військовослужбовці потребують захисту, підтримки та піклування. Через відсутність належних методологічних засад, нерозвиненість військової соціальної роботи та відсутність комплексної підтримки реабілітація військовослужбовців у збройних силах не дає належних результатів, що, в свою чергу, призводить до того, що учасники бойових дій не можуть реалізувати свій потенціал у цивільному житті. Соціальна робота відіграє важливу роль у реабілітації військовослужбовців, тому дослідження та розробки в цій сфері є актуальними. Після повного вторгнення чисельність збройних сил збільшилася втричі в період з 2014 по 2021 рік. Наразі лише в Збройних силах України служать близько 700 000 осіб, а в секторі безпеки та оборони загалом працює близько мільйона українців. Всі ці люди потребують підтримки у вирішенні цих та інших соціальних проблем. Соціальна робота з військовослужбовцями відіграє важливу роль у побудові сильної армії.

Впевненість у власній безпеці та безпеці своїх родин додає сил та підтримує бойовий дух. Основне завдання соціальної роботи – допомогти людині адаптуватися до соціального середовища. Її відмінною рисою є спрямованість на розвиток особистості та вирішення суб'єктивних проблем. Стаття 17 Конституції України передбачає, що держава забезпечує соціальний

захист громадян, які перебувають на службі у Збройних Силах України, та членів їхніх сімей. Соціальний захист військовослужбовців має бути не лише задекларований у відповідному законодавстві, але й реалізований у структурі адміністративних структур, а з державного бюджету мають виділятися адекватні видатки для фактичного фінансування певних соціальних гарантій.

Відмінність соціального захисту військовослужбовців від соціального захисту менш працездатних громадян полягає в тому, що військовослужбовці виконують свій конституційний обов'язок щодо захисту Батьківщини, будучи при цьому обмеженими в ряді конституційних прав і свобод. Така ситуація вимагає вжиття спеціальних заходів, спрямованих на зменшення або запобігання негативному впливу соціальних ризиків на військовослужбовців, які в силу специфіки своєї військової діяльності не мають інших джерел для забезпечення гідних умов життя.

Військово-соціальна робота – складова виховної роботи, комплекс соціально-правових, інформаційних та організаційних заходів сприяння військовослужбовцям, працівникам внутрішніх військ, членам їх сімей у реалізації встановлених законами України та іншими законодавчими актами прав і пільг, одержанні соціальної допомоги та компенсацій, створенні у військових колективах соціальних умов і гарантій, які забезпечують нормальну життєдіяльність, сумлінне ставлення до виконання службових обов'язків [20].

Предметом військово-соціальної роботи є соціальні процеси, явища та соціальні відносини у військовому середовищі, які містять специфічні протиріччя, породжують конфліктні ситуації та безпосередньо впливають на боєздатність внутрішніх підрозділів [31]. Цільовою групою військово-соціальної роботи є такі категорії населення [20]:

- громадяни України на етапі вступу до лав збройних сил;
- військовослужбовці строкової служби;
- офіцери, ад'ютанти, солдати і сержанти, які проходять службу за контрактом;

- особовий склад внутрішніх підрозділів;
- члени сімей військовослужбовців;
- військовослужбовці запасу або у відставці та члени їх сімей;
- органи військового управління або окремі посадові особи, наділені правом і обов'язками керівництва підрозділами (аж до командирів частин);
- навчальні заклади як безпосередні організатори військово-соціальної роботи;
- служби тилу, які беруть участь у вирішенні соціальних проблем (харчування, речове забезпечення, фінанси, охорона здоров'я, житло);
- неструктурні організації (у тому числі громадські);
- офіцерські ради, комітети солдатських матерів тощо.

Функціями військово-соціальної роботи є інформування, роз'яснення, пошук, спілкування, організація, правозахисна, профілактична, психолого-педагогічна, агітаційно-пропагандистська, соціально-економічна [там само].

Законодавством встановлені і загальні принципами військово-соціальної роботи, якими є:

- законність і дотримання прав людини;
- комплексність і системність використання методів та інструментів;
- гуманність і незалежність;
- прозорість і громадський контроль за діяльністю органів, що здійснюють соціальну роботу у внутрішніх військах;
- відповідність завдань соціальної роботи та рівнів фінансово-економічного забезпечення.

Забезпечення взаємодії між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, організаціями громадянського суспільства та органами військового управління як у воєнний час, та і по його закінченню залишається важливим елементом військово-соціальної роботи. Основною метою такої взаємодії є забезпечення реалізації пільг і прав, передбачених законодавством щодо соціального захисту звільнених військовослужбовців та членів їхніх сімей. Ця взаємодія вимагає ефективної співпраці між трьома

суб'єктами соціальної роботи: державними установами, неурядовими організаціями та органами військового управління. Вони повинні об'єднуватися, співпрацювати, взаємодіяти та координувати свої зусилля в єдину систему військово-соціальної роботи для забезпечення належної соціальної підтримки військовослужбовців. Активна військово-соціальна робота є важливим інструментом, який сприяє підвищенню обізнаності про соціальні потреби військовослужбовців та допомагає їм зрозуміти реальні можливості та ресурси, доступні для задоволення цих потреб. В результаті військовослужбовці розвивають навички та якості, необхідні для ефективного спілкування з іншими людьми, розвитку здорових стосунків та вирішення соціальних проблем.

Однією з ключових функцій соціальної роботи є сприяння розвитку соціальної комунікації, вирішення міжособистісних конфліктів та підтримання єдності у військових колективах. Для досягнення цих цілей використовуються різні процедури вирішення конфліктів, техніки медіації та групової терапії, включаючи бесіди та ігри. Також проводяться тренінги з розвитку комунікативних навичок, аналізується психологічна сумісність і несумісність між окремими особами з метою формування максимально життєздатного, стабільного і дружнього колективу. Методи соціальної роботи з військовослужбовцями та їхніми сім'ями можуть відрізнятися залежно від характеру та глибини соціальних проблем, з якими вони стикаються. При визначенні підходу важливо враховувати, чи є особа військовослужбовцем за призовом, чи за контрактом, а також тривалість її перебування на військовій службі. У роботі з військовослужбовцями використовується ціла низка психологічних тренінгів, психотерапевтичних та психо-корекційних методів, основними цілями яких є стимулювання позитивних психологічних реакцій, підвищення мотивації, зниження стресу та ефективне управління емоціями великих груп. До таких методів слід віднести:

- особисте консультування з використанням проєктивних методів;
- ігрові техніки особистісного зростання.

Техніки управління стресом, релаксації та медитації також відіграють важливу роль у роботі з великими групами військовослужбовців. Вони спрямовані на зниження рівня стресу, покращення емоційної саморегуляції та підтримання гарного психологічного стану. Спілкування за допомогою ігрових технік може позитивно вплинути на психологічний клімат у невеликих групах військовослужбовців [22; 23].

Ігрові техніки, такі як ігри на розвиток навичок, командні види спорту та ігри, спрямовані на розвиток співпраці та комунікації, можуть створити позитивну атмосферу, сприяти позитивному емоційному заряду та зниженню емоційної напруги. Така ігрова діяльність допомагає військовослужбовцям вивільнити свої почуття від стресових ситуацій, пов'язаних з повсякденними обов'язками та військовою службою. Як наслідок, позитивний досвід, отриманий під час спілкування та взаємодії в іграх, може бути перенесений на повсякденні обов'язки та взаємодію з однолітками. Військовослужбовці, які повертаються до своїх повсякденних обов'язків після ігрової діяльності, з більшим ентузіазмом, творчо і позитивно підходять до своєї роботи. Позитивними емоціями можна ділитися під час спілкування.

Можна ділитися позитивними емоціями, обговорювати досвід, отриманий в іграх, і підтримувати позитивне ставлення. Таким чином, ігрові техніки можуть покращити психологічний клімат у малих групах військовослужбовців. Соціально-психологічні тренінги широко використовуються у сфері соціальної роботи з військовослужбовцями. Це ефективна форма організаційної комунікації, спрямована на підтримку групи та надання психологічної допомоги [23].

Тренінг базується на активних методах групової роботи і має на меті допомогти військовослужбовцям подолати стресові ситуації, розвинути навички ефективної комунікації, успішно адаптуватися після повернення з військової служби та запобігти професійному вигоранню і професійним деформаціям у майбутньому. Тренінги є важливим інструментом, який допомагає полегшити та прискорити процес набуття знань, навичок та

компетенцій ефективної соціальної поведінки. Тренінги допомагають оптимізувати комунікативні навички людини та створюють можливості для більшого самоусвідомлення та самовизначення. Соціально-психологічні тренінги, що проводяться у військових частинах, спрямовані на розвиток різних аспектів особистості учасника та його комунікативних навичок [24].

Основними цілями таких тренінгів є згуртування військового колективу, особистісне зростання, розвиток творчих здібностей, адаптивності, позитивного та конструктивного спілкування без конфліктів, впевненості в собі, зняття емоційної напруги, сприяння взаєморозумінню в групі, розвиток вербальної та невербальної комунікації, емпатії, попередження конфліктних ситуацій, адекватне формування самооцінки та релаксація, формування адекватної самооцінки, релаксація. У роботі використовуються різноманітні методи та техніки, серед яких: психокорекційні тренінги, рольові ігри, мозковий штурм, релаксаційні техніки, зворотній зв'язок, арт-терапія, сімейна терапія, методи корекції депресії та розвитку адаптивних навичок, когнітивно-поведінкові техніки, психокорекції. Такий комплексний підхід допомагає військовослужбовцям ефективно розвиватися, зміцнювати командний дух, будувати добрі стосунки в колективі та ефективно взаємодіяти з іншими. Це допомагає їм будувати добрі стосунки в колективі та ефективно взаємодіяти з іншими. Це також сприяє психологічній стійкості та адаптації до можливих складних ситуацій, які можуть виникнути.

Організацію роботи з військовослужбовцями регламентують законодавчі акти, укази Президента, Постанови Кабінету Міністрів України, накази Міністра Оборони України ("Про зміцнення військової дисципліни в Збройних Силах України", "Про заходи щодо підвищення рівня внутрішньої служби у Збройних Силах України", "Про організацію правової підготовки у Збройних Силах України", "Про удосконалення діяльності органів військового управління щодо попередження пияцтва та впровадження здорового способу життя у Збройних Силах України", "Про організацію та завдання правового виховання в Збройних Силах України", "Про організацію гуманітарної

підготовки, суспільно-політичного та правового інформування особового складу Збройних Сил України на 2006-2011 роки, "Про організацію культурно-виховної, просвітницької роботи та дозвілля військовослужбовців, членів їх сімей, працівників Збройних Сил України" та інш.). Організація полягає у визначенні функціонально пов'язаних завдань, суб'єктів, засобів та плануванні заходів для створення необхідних умов щодо задоволення соціальних потреб об'єктів впливу і забезпечення їх нормальної життєдіяльності, 21 сумлінного ставлення до виконання службових обов'язків та виконання покладених на них завдань [25].

Після проголошення незалежності України в 1991 році розробка ключових засад державної політики щодо соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей стала пріоритетним завданням. Тоді був прийнятий історичний для України Закон "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", який визначив категорії осіб, які вважаються військовослужбовцями, та закріпив їх права, свободи і обов'язки. Закон також передбачав певні пільги та гарантії для сімей військовослужбовців. Цей захід мав вирішальне значення для створення системи соціального захисту військовослужбовців і відкрив шлях для розвитку військово-соціальної роботи у Збройних Силах України. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 389 від 3 червня 2013 року "Про затвердження Положення про військові комісії", основними завданнями військових комісій є забезпечення соціального і правового захисту військовослужбовців, призваних на строкову військову службу, ветеранів, пенсіонерів із числа військовослужбовців та членів їхніх сімей. Це положення було прийнято з метою забезпечення належних умов та захисту прав цих людей, які відіграють важливу роль у військовому секторі. Для координації та реалізації заходів, спрямованих на забезпечення їх соціального благополуччя та виконання ними своїх правових зобов'язань, були створені військові комісії.

Наприкінці етапу становлення організації військових соціальних служб у підпорядкуванні Міністерства оборони України перебували такі основні

організації: Департамент соціальної та гуманітарної політики, Військово-медичний департамент, головне квартирно-експлуатаційне управління, департамент кадрової політики та головне фінансово-економічне управління.

З посиленням російської агресії проти України та проведенням антитерористичної операції виникла необхідність у прийнятті значної кількості нових державних та відомчих нормативно-правових актів, спрямованих на посилення військово-соціальної діяльності Збройних Сил України. Ці акти стали невід'ємною частиною відповіді на російську агресію та сприяли покращенню соціального становища військовослужбовців та членів їхніх сімей. Особлива увага приділялася ситуації на фронті, де постійно велися бойові дії та зростала кількість загиблих військовослужбовців. Це зумовило потребу в розширенні соціальної підтримки їхніх сімей. Для забезпечення ефективної мобілізації та координації роботи військових комісаріатів було розпочато процес створення регіональних центрів комплектування та соціальної підтримки. Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки є структурами обласних органів військового управління України і покликані замінити радянську систему військових комісаріатів [31].

2018 року військові комісаріати були перетворені на територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, а послуги соціального та правового захисту для різних категорій осіб були передані до їхніх структур. Це призвело до запровадження ефективної системи надання послуг. Основною метою цієї трансформації було надання якісної та своєчасної допомоги ветеранам війни, сім'ям загиблих військовослужбовців, військовослужбовцям строкової служби, резервістам та пенсіонерам Збройних Сил України. Змінився підхід до організації військово-соціальної роботи, на перший план вийшла індивідуальна допомога найбільш вразливим категоріям. Забезпечено зв'язок з органами державної влади, місцевого самоврядування та неурядовими організаціями з метою надання адресної допомоги цим особам. Створено відповідні формати документації для збереження результатів

цільової діяльності з метою ефективного аналізу та реагування на потреби ветеранів війни та сімей загиблих військовослужбовців. Ці документи містили інформацію про осіб, які потребують особливої уваги, їхні соціально-побутові умови, умови проживання та допомогу, що надається державними органами, громадськими організаціями та волонтерами.

Після початку повномасштабного вторгнення організація соціальної роботи з військовослужбовцями стала одним із найактуальніших завдань. 2022 року до Бюджетного наказу Міністерства оборони були внесені зміни, спрямовані на вирішення питань соціального забезпечення. На додаток до всіх існуючих виплат була передбачена фінансова підтримка для задоволення соціально-побутових потреб. Крім того, було підвищено окремі види виплат та запроваджено додаткове грошове забезпечення.

У Збройних Силах України відсутній єдиний орган управління та координації практичної реалізації соціальної підтримки військовослужбовців та членів їхніх сімей, а механізм морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України є. За словами начальника відділу соціального забезпечення Головного управління морально-психологічного забезпечення Збройних Сил України полковника Ярослава Калініченка, у 2023 році розпочався розвиток соціальної роботи із залученням військовослужбовців. Так, організація соціальної роботи з військовослужбовцями та цивільним населенням означає визначення функціонально значущих завдань, суб'єктів, засобів і планів заходів, спрямованих на задоволення соціальних потреб суб'єктів та створення умов, необхідних для забезпечення їх нормальної життєдіяльності, сумлінного ставлення до виконання службових обов'язків і виконання поставлених перед ними завдань. Новий підхід до організації військово-соціальної роботи в центрах соціальної допомоги базується на принципі виявлення найбільш вразливих категорій населення та надання їм відповідної адресної допомоги у співпраці з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та неурядовими організаціями [20].

Отже, військово-соціальна робота у Збройних Силах України – це

здійснення соціальних, правових, інформаційних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення реалізації військовослужбовцями, працівниками Збройних Сил України та членами їх сімей прав і пільг, встановлених законами України та іншими нормативно-правовими актами, отримання соціальної допомоги та відповідних компенсацій, створення соціальних умов і гарантій для нормальної життєдіяльності та добросовісного ставлення до неї. Вона включає здійснення соціальних, правових, інформаційних та організаційних заходів, спрямованих на сприяння забезпеченню соціальних умов і гарантій нормальної життєдіяльності та сумлінного ставлення до праці.

Прав і пільг, отримання соціальної допомоги та відповідних компенсацій, а також здійснення соціальних, правових, інформаційних та організаційних заходів, що сприяють забезпеченню розвитку соціальних умов і гарантій, які гарантують нормальну життєдіяльність та сумлінне ставлення до виконання функціональних і службових обов'язків. Для досягнення поставлених цілей і завдань використовуються соціально-економічні, організаційно-розпорядчі, психолого-педагогічні методи. Засоби реалізації військово-соціальної роботи дуже різноманітні і можуть бути правовими, економічними, політичними, освітніми, культурними, духовно-моральними.

2.2. Можливості використання іноземного досвіду мобілізації в Україні

Мобілізація в Україні та в інших країнах є дуже складною системою яка постійно змінюється через певні потреби держави. Україна, як і багато інших країн, стикається з мобілізаційними викликами та соціальними проблемами, зокрема, з тими, про які свідчить зарубіжний досвід. Сучасний світ перебуває в процесі постійних трансформацій, які зачіпають різні сфери життя суспільства. У цьому контексті важливо враховувати досвід інших країн, які вирішували подібні проблеми, та адаптувати його до українських реалій і

потреб. Мобілізація як процес залучення ресурсів для захисту національних інтересів і безпеки є одним з ключових аспектів в умовах глобалізації та загрози конфлікту. Зарубіжний досвід у цій сфері може слугувати натхненням та прикладами ефективних стратегій. Однак важливо також звертати увагу на специфічні, історичні, культурні та економічні особливості українського суспільства, щоб забезпечити відповідний адаптивний розвиток та вирішити соціальні проблеми. У цьому сенсі аналіз зарубіжного досвіду є важливим інструментом для розробки стратегій і політик, спрямованих на поліпшення якості життя громадян і забезпечення стабільності країни. В контексті України можна навести приклад Ізраїлю та його мобілізаційні процеси та інших країн таких як США, Франція, Великобританія. Зрозумівши всі плюси та мінуси іноземних процесів можна взяти та удосконалити за допомогою цього власну законодавчу базу яка стосується мобілізації. Важливо також побороти ті негативні риси які виникли на основі мобілізації в Україні вона також призвела до низки соціальних проблем. Багато людей втратили роботу, погіршилися умови життя, зросли ціни. Мобілізація також мала негативний вплив на психологічний стан людей.

В Україні в 2024 р. вводиться в дію новий Закон про мобілізацію, який несе в собі багато змін до деяких законодавчих актах щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку. Як він покращить та чи дасть змогу державі створити налагоджену систему мобілізації, покаже час, але вже можна робити певні висновки та прогнози. Питання вдосконалення системи мобілізаційної підготовки та мобілізації наразі є надзвичайно актуальним: практичний досвід проведення мобілізаційних заходів в Україні з 2014 року виявив недосконалість українського законодавства, що регулює цю сферу, неготовність значної кількості громадян України проходити службу за мобілізацією, складнощі з набором добровольців на військову службу та багато інших проблем стали очевидними. Очевидно, що при налагодженні майбутніх мобілізаційних процесів слід враховувати досвід провідних країн світу у цій сфері. У

майбутньому слід використовувати такі способи:

- на основі загального військового обов'язку - спосіб призову громадян на військову службу;
- на основі добровольчої системи
- на основі контракту;
- змішаний спосіб, що базується на законі про загальний військовий обов'язок та добровольчій системі комплектування військовослужбовцями.

Водночас, мобілізація сьогодні так само необхідна, як і в минулому. Безперечно, її масштаби та методи повинні відповідати новим кінцевим цілям. Сьогодні є необхідність розгорнути "сили воєнного часу", переміщувати їх до кордонів під прикриттям фортифікаційних споруд і живої сили, здійснювати масштабні перевезення військ і військової техніки [26]. На мою думку, для цілей нашого дослідження важливим є досвід комплектування збройних сил такої держави, як Ізраїль. Цікаво відзначити, що армія оборони Ізраїлю (ЦАХАЛ) пройшла довгий шлях від бідного нерегулярного формування до однієї з найсильніших армій світу. Зрозуміло, що ядерний потенціал США і Росії набагато більший, ніж у цієї країни але як відомо, ядерні сили марні в "звичайній" війні. Найважливішим є рівень бойової підготовки і морально-психологічного вишколу особового складу ЦАХАЛу, компетентність та ініціативність його командирів і багато інших якостей, за якими ЦАХАЛ не має рівних у світі. Все ізраїльське суспільство виконує свої військові зобов'язання на рівних засадах. Як зазначалося вище, ЦАХАЛ комплектується шляхом призову: відповідно до Закону про військовий обов'язок від 1986 року, після строкової військової служби обов'язково слідує військова служба в резерві. Тривалість строкової військової служби становить 36 місяців для чоловіків і 24 місяці для жінок.

Згідно із ізраїльським законодавством, право на військову службу мають чоловіки віком від 18 до 29 років і незаміжні жінки віком від 18 до 24 років (для лікарів, у тому числі стоматологів, віковий ценз вищий) [27]. Військовий успіх Ізраїлю значною мірою зумовлений ефективною системою мобілізації та

резерву. Після завершення активної військової служби за контрактом або за призовом всі чоловіки і жінки зараховуються до резерву. Резервісти призиваються на військову службу на один місяць щороку. Цікавим фактом є те, що з огляду на географічне розташування держави та територіальні особливості, Ізраїль не здатен вести довготривалу війну. Тому необхідно мобілізувати величезну частину населення. Це дозволяє ізраїльській армії мобілізувати більшу частину своїх резервних підрозділів протягом 24 годин і певною мірою компенсує стратегічні слабкості Ізраїлю - вузьку територію, обмежену кількість регулярних армійських підрозділів і довгі кордони.

При повній мобілізації Армія оборони Ізраїлю може за лічені години перетворитися з армії мирного часу чисельністю близько 200 000 солдатів на одну з найбільш боєздатних армій у світі, яка налічує до 800 000 добре підготовлених солдатів і командирів, готових до виконання бойових завдань [26]. Варто зазначити, що кількість кадрових солдатів в ізраїльській армії відносно невелика і складається в основному з призовників і резервістів. З цієї причини, на відміну від багатьох інших збройних сил, Армія оборони Ізраїлю не є закритою професійною організацією і є національною армією в повному розумінні цього терміну. Саме тому ЦАХАЛ зацікавлений у підвищенні професійного та освітнього рівня своїх громадян. Варто зазначити, що відстрочка від призову до ізраїльської армії надається лише студентам, які досягли особливо високих результатів у навчанні у вищих навчальних закладах. Учні релігійних шкіл, які присвячують себе вивченню релігії, і дівчата з релігійних сімей (тільки за бажанням) також звільняються від військової служби (або їм скорочується термін служби) [27].

Військовослужбовці запасу - це особи, які пройшли строкову військову службу та особи, які пройшли строкову військову службу. До військовозобов'язаних належать особи, які перебувають на військовому обліку у військовому комісаріаті. Тривалість служби в резерві становить до 55 років для чоловіків і до 38 років для жінок. Чоловіки служать до 55 років, жінки - до 38 років. Протягом цього періоду проходять щорічні навчальні збори

тривалістю до шести тижнів. Резервісти призначаються в підрозділи або взводи, які можуть прибути не пізніше, ніж через 12 годин після оголошення мобілізації. Вони направляються в підрозділи або взводи, які можуть прибути не пізніше, ніж через 12 годин після оголошення мобілізації. Для тих хто перебуває за кордоном тривалість мобілізації збільшена до двох діб. Такий високий рівень бойової готовності дозволяє розгорнути війська у воєнний час протягом 48 годин [28]. Тож для порівняння та збільшення ефективності власної мобілізаційної політики, потрібно також в'яснити як вона вдосконалилась на момент 2024 року.

Основні пропозиції законопроекту №10449:

1. Скасування строкової військової служби. Законопроект № 10449 пропонує скасувати строкову військову службу та запровадити базову військову службу. Порядок призову громадян України на строкову військову службу передбачає, зокрема, їх прибуття за адресою та у час, визначені у повістці в якій вони підлягають призову на строкову військову службу, та перебування у відповідному ТЦК та СП до відправлення у військові частини.
2. Базова військова підготовка. Закон також пропонує запровадити базову військову підготовку. Простіше кажучи, це обов'язкова підготовка в навчальних закладах. Важливим аспектом БВП є те, що особи, які пройшли цю підготовку, після її завершення зобов'язані пройти військову службу, тобто стати на військовий облік у районному призовному пункті за місцем проживання [29].
3. Запровадження призову на строкову військову службу з 2025 року. Зниження призовного віку з 27 до 25 років. Це вже не перший раз, коли хочуть щоб призовний вік змінюється. Парламент ухвалив законопроект, який знизив граничний вік для проходження строкової військової служби з 27 до 25 років, але Президент ще не підписав його.
4. Електронна реєстрація призовників. Законопроект передбачає обов'язок громадян надавати інформацію та реєструватися в цій базі даних електронному реєстрі. Крім того, військовозобов'язані зобов'язані поновити

посвідчення про приписку за місцем проживання або перебування протягом 60 днів з дня мобілізації.

5. Повідомлення про виклик через електронний кабінет. До традиційного вручення повісток додається можливість вручення повісток через електронний кабінет. Важливо зазначити, що датою вручення повістки є дата отримання повідомлення про те, що повістка надійшла на електронні скриньки військовослужбовців рядового, сержантського та старшинського складу та резервістів. Навіть якщо громадянин не бачить повістку, вона вважається врученою. е-повістка дозволить уряду докорінно змінити спосіб вручення повісток і, гіпотетично, надасть перевагу електронним методам вручення повісток над нинішніми "живими" методами вручення повісток [29].

6. Зобов'язання щодо військово-облікових документів. Законопроект 9 передбачає обов'язок громадян України віком від 18 до 60 років, які перебувають на військовому обліку або звільнені (звільнені) з військової служби, мати при собі військово-облікові документи та пред'являти їх на вимогу уповноважених представників СЦКК або поліцейських СП та представників ДПСУ на кордоні.

7. Зміни до положень про відстрочку. Це найважливіша частина змін до законопроекту, згідно яких тимчасову непридатність до військової служби пропонується передбачити як підставу для відстрочки від призову на військову службу на строк від 6 до 12 місяців та пропонується поширити право на відстрочку від призову на прийомні сім'ї, які беруть на виховання дітей-сиріт, дітей віком до 18 років або дітей, позбавлених батьківського піклування.

Право на відстрочку пропонується скасувати для наступних категорій:

- військовослужбовців, які на постійній основі доглядають за батьками дружини (чоловіка);
- військовослужбовців, у яких дружина (чоловік) має інвалідність або батьки або один з батьків дружини (чоловіка) мають інвалідність I або II групи;
- ввійськовозобов'язаних, у яких дід, баба, рідні або повнорідні брати чи сестри загинули на війні.

Пропонується надати право на відстрочку від призову на строкову військову службу опікуну особи, визнаної судом недієздатною, незалежно від того, чи є вона інвалідом, чи ні (наразі недієздатні особи повинні бути інвалідами), опікуну особи, визнаної судом недієздатною, незалежно від того, чи є він інвалідом, чи ні наразі для недієздатних осіб обов'язковою умовою є наявність інвалідності. Пропонується надати право на відстрочку членам сім'ї першого ступеня споріднення одному або кільком та членам сім'ї другого ступеня споріднення одному або кільком у разі відсутності або фізичної недієздатності члена сім'ї першого ступеня споріднення), які перебувають під постійним доглядом особи з інвалідністю I групи, визначеної в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [29].

Якщо громадянина просять з'явитися до ЦВК, але він цього не робить, військова комісія може звернутися до суду для вжиття власних заходів впливу до порушника. До таких заходів належать:

- тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України;
- тимчасове обмеження у праві керування транспортним засобом;
- арешт коштів або інших цінностей, що знаходяться на рахунках у банках чи інших фінансових установах, або електронних грошей на електронних гаманцях.

Представники ТЦК можуть звернутися до Національної поліції. Національна поліція має право застосувати до військовозобов'язаного адміністративний арешт. Якщо військовозобов'язаний не з'явився протягом 15 днів, а поліція не може взяти його під варту і передати, представник ТЦК у п'ятиденний строк надсилає за місцем проживання військовозобов'язаного запит в електронному кабінеті або в паперовому вигляді про виконання зобов'язань за місцем проживання громадянина [29].

8. Військовозобов'язані за кордоном. Чоловіки віком від 18 до 60 років, які перебувають за межами країни, не мають права на консульське обслуговування в закордонних дипломатичних установах України без пред'явлення посвідчення про приписку до призовної дільниці. Винятки

допускаються лише у наступних випадках видача посвідчення особи на повернення в Україну, консульське обслуговування дітей громадян України, одним із батьків яких є іноземець або особа без громадянства, нотаріальне оформлення спадщини, дії за зверненням громадян України, заарештованих, затриманих або ув'язнених за кордоном.

9. Надання додаткового часу до мобілізації. Для громадян, які за власною ініціативою звернулися до ВЛК або ГВК і мають право на направлення на навчання (підготовку) у зв'язку з призовом на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, строк для явки до ВЛК або ГВК встановлюється не більше двох місяців з дня складання попереднього військово-кваліфікаційного іспиту. Раніше військовозобов'язані після проходження ВЛК направлялися до навчальних центрів Збройних Сил України. Зараз після проходження ВЛК вони мають два місяці на вирішення особистих питань, після чого направляються на навчання.

10. Нові обов'язки установ та організацій. Місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, військово-цивільні адміністрації, підприємства, установи та організації зобов'язані брати активну участь у мобілізаційних заходах, у тому числі організувати призов громадян на військову службу, повідомляти призваних громадян на збірні пункти та у військові частини і забезпечувати їх прибуття.

11. Демобілізація у воєнний час. Закон встановлює підстави для звільнення від військової служби військовослужбовців, які безперервно прослужили 36 місяців в умовах воєнного стану. Звільнення таких військовослужбовців визначається рішенням начальника Генерального штабу. Мобілізація окремих категорій засуджених за винятком злочинів проти основ національної безпеки України та злочинів, передбачених статтями 402-406, 408-411, 426-433, 437-442 Кримінального кодексу України, засуджені, звільнені від відбування покарання з випробуванням, можуть бути призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період [29].

Тож якщо опиратися на весь вищесказаний текст то можна дійти до

певних висновків існують як позитивні, так і негативні аспекти Закону України № 10449 про мобілізаційний процес та зміни до військового обліку. До позитивних аспектів цього закону можна віднести наступні: це розширено цільову групу мобілізації за рахунок жінок-військовослужбовців з відповідним досвідом та чоловіків, стан здоров'я яких покращився після демобілізації з армії. Це дозволить диверсифікувати резервний компонент та забезпечить краще використання ресурсів використання сучасних методів мобілізаційного оповіщення спростить і прискорить процес збору резервістів, надання додаткових соціальних гарантій мобілізованим та їхнім сім'ям, таких як гарантії зайнятості, безкоштовне медичне обслуговування та податкові пільги.

Недоліки цього закону це обов'язок мати при собі військово-облікові документи може створити труднощі для громадян, які не мають постійного місця проживання або можуть втратити свої документи. Посилення санкцій за ухилення від мобілізації може призвести до соціального невдоволення та конфліктів, особливо за відсутності об'єктивних причин для ухилення від мобілізації. Загалом, закон містить важливі положення, спрямовані на підвищення ефективності процесу мобілізації та забезпечення соціального захисту мобілізованих громадян.

Звичайно ситуація буде постійно змінюватися, але потрібно постійно адаптуватися до нових подій.

ВИСНОВКИ

У сучасних складних умовах для нашої країни в якій триває війна, дуже важливе питання обороноздатності країни. Адже це є основою для існування України як суверенної та незалежної держави, а також важливим є питання мобілізації та праці державних органів та місцевого самоврядування та їхня взаємодія.

Сьогодні, яке асоціюється з соціальними проблемами яка спровокувала війна, викликає багато питань як повинна діяти держава, окремі органи та яке повинне бути законодавство для кращої ефективності співпраці. Підвищення пристосованості законодавства та різних органів до війни обумовлюють необхідність радикального та системного реформування шляхом вироблення першочергових дієвих кроків.

У рамках дослідження даного питання з'ясовано ряд наукових категорій, понять та термінів, зокрема, «мобілізаційна політика», «взаємодія ТЦК та СП із ТГ», «управління», «робота під час воєнного стану», «закони в час війни».

З 2022 року й донині триває повномасштабна війна. Ключовими чинниками які б допомогли Україні зробити більш ефективне управління державним апаратом, є збереження життя своїх громадян та звільнення своїх кордонів від ворога.

Сучасні реформи в законодавстві та поступове його пристосування до повномасштабної війни є необхідним як найшвидше, адже до цього часу навіть після АТО в 2014 році у нас не була вироблена модель як діяти державі під час війни та сама конституція не пристосована до цього. Водночас збільшення ефективності співпраці між ТЦК та СП із ТГ дає змогу звичайним українцям бути більш впевненішими у своєму майбутньому, також ці покращення даватимуть змогу розкрити багато талановитих людей які в нас є, для сприяння покращення соціальної захищеності. У процесі зміни законодавства перед територіальними громадами та ТЦК та СП постає дуже важливе стратегічне завдання – створення ефективної системи взаємодії та роботи в сучасних

умовах.

Управління діяльністю територіального центру комплектування та соціальної підтримки включає в себе взаємодію з різними органами влади та установами, такими як місцеві органи самоврядування, районні адміністрації та інші центральні органи виконавчої влади. Ця співпраця спрямована на створення сприятливих умов для координації дій, забезпечення регулярного обміну інформацією та вчасного виконання покладених завдань і запланованих заходів. Територіальний центр комплектування та соціальної підтримки співпрацює з місцевим самоврядуванням з метою формування ефективної системи підтримки та надання соціальних послуг населенню. Він створює мережу установ і служб, спрямованих на забезпечення доступності, якості та результативності надання соціальних послуг згідно з вимогами законодавства та потребами мешканців міста.

У контексті постійних трансформацій суспільства важливим аспектом розвитку є співпраця Територіального центру комплектування та соціальної підтримки з місцевим самоврядуванням. Ця взаємодія безпосередньо впливає на якість та доступність соціальних послуг для місцевого населення. Територіальний центр, як ключова ланка у системі надання соціальної допомоги, співпрацює з органами місцевого самоврядування з метою забезпечення ефективності та оперативності реалізації соціальних програм. Зростання якості та доступності соціальних послуг досягається через спільні зусилля у встановленні стандартів та гарантій надання допомоги населенню.

З урахуванням потреб громадян та економіко-соціальної ситуації, відбувається активний процес взаємодії територіального центру комплектування та соціальної підтримки з місцевим самоврядуванням для оптимізації та реорганізації мережі соціальних послуг у територіальній громаді. Метою цього процесу є покращення якості надання соціальних послуг та забезпечення їх доступності для всіх мешканців. Оптимізація включає формування робочої групи залученням експертів та фахівців у відповідній галузі, аналіз існуючої мережі соціальних послуг у цілому та в

окремих населених пунктах, розробку сценаріїв оптимізації та вибір альтернативних рішень, складання плану оптимізації мережі соціальних послуг на поточний період і його затвердження, а також широке інформування про здійснювані заходи та залучення до обговорення всіх зацікавлених сторін.

Зазначені вище заходи спрямовані на покращення механізму управління соціальною підтримкою та комплектуванням в громаді, забезпечення якісною допомогою та послугами для мешканців. Тому питання створення ефективної комунікації та залучення громадськості до спільного розв'язання нагальних проблем і подальшого розвитку системи соціальної підтримки громади є досить важливим.